

"ÇOX KİÇİK DÜNYA" NIN İNCƏ QƏLBLİ SÖZ ADAMI

Zemfira Məhərrəmli-70

Zemfira Məhərrəmlinin yaradıcılığı üzərində düşüncələr

Yarım əsrə yaxındır ki, iki ilahi söz aşiqi həqiqi söz mülkünü bezmədən, yorulmadan, ədəbiyyata, jurnalistikaya xəyanət etmədən çiynlərində daşımaqdadır. Hikmətli söz yüklü bir ömür karvanının iki sarvanı, aşıq Veysəlin təbirincə desək, uzun, incə, şərəfli bir yoldadır. Sarvanlar müqəddəs və sarsılmaz ittifaq yaradıb ailə adlı ocaqda birləşiblər, artıq bu yolun 70-ci dayanacağına - karvansarayına yetişiblər. Yol davam edir. Odu-közü qorunan, sönməyə imkan verilməyən müqəddəs ocaq - dövlətin Ana Yasası ailə dəyərləri, hörmət, diqqət, qarşılıqlı anlaşma əsasında yazılıb.

Onlar üçün söz sənəti, "jurnalistika təkcə peşə deyil, həyat tərzidir". Onların ilahi birliyinə söz elçilik edib. Səmimi sözün ərklə qapıdan içəri girdiyi ocaqda xeyir-bərəkət olar, sülh göyərçinləri yuva qurar, barış nəğmələri oxunar, övladlar, nəvələr dünyaya gələr. Ocaq böyüyər, bütövləşər.

Ömür karvanının cəfakəş sarvanları Məhərrəmliləri - Qulu müəllimi və Zemfira xanımı mükəmməl söz sənəti ilə bərabər, mənəviyyat örnəyi və meyarı kimi də yaxşı tanıyıram. Sözü ilə özü, daxili aləmi ilə zahiri dünyası eyni mənəvi biçimdə olanları indiki boz-bulanıq cəmiyyətimizdə mənəvi inci kimi tapanda sevinirsen. İnanırsan ki, cəmiyyəti belə saf insanlar xilas edəcək.

Söz və mənəvi dünyası onları müdrik və uzaqgörən edib. Bilirdilər ki, nakam, həyat eşqi Mikayıl Müşfiq demişkən, gözəl günlər, şən günlər, yerinə düşən günlər hələ qarşıdadır. Bəli, onlar - "həyat və peşə yollarında qoşa addımlayanlar", eyni məslək, əqidə, amal yolçuları heç vaxt yorula, yanıla bilməzlər.

Uğurlu söz də ana kimidir, işığa hamilədir. Ana dünyaya insan gətirir, uğulu söz də işıq. Uğurlu söz və əbədi işıq mənəvi dünyamızın iki ayrılmaz ruh əkizidir.

"Günahların arındığı gecə" hekayəsində xalqımızın heç vaxt assimilyasiyaya uğramayacağına tam əmin olduğum əxlaq və mənəviyyat meyarlarından qeyrət və namus məziyyətləri önə çəkilir.

"Neçə il doğma kəndini görməyən" Qaraş uzunmüddətli məhbus həyatından sonra kəndə - "küsün xatirələri boylan yurd yerinə" qayıdır. "Həsənlə dalaşdığı, onu bıçaqladığı gün" arxada qalmışdı. Ancaq milli ruhumuzun önəmli atributu olan qürur onun qəlbini tərk etməmişdi. Həsən o vaxt Qaraşın "bacımdan əl çək!" ultimatumuna məhəl qoymamışdı. Necə əl çəksin, sevirdi axı?! Özünə, Əsmərə, qarşılıqlı sevgiyə inanırdı. Sevginin önündə dayana bilən güc tanıyırsınızmı? Əsl sevgi ruha bənzəyir, hamı onun haqqında danışır, amma çox az adam görür. Qaraş da o qarşılıqlı sevgini görməyənlərdən idi. Bir etiraf da edim ki, milli ruhumuzun elə nəsnələri var ki, bəzən yaxşı şeyləri görüb uğurlamağımıza mane olur.

Milli ruhumuzun ("mentalitet" deməyə dilim dönmür) yetimə, kasıba qız verməmək kimi eybəcərliyinin daxilimizdə metastaz verib yayılmasının səbəbi maddiyyata hərislik çox gəncləri həqiqi sevgiyə həsrət qoyub. Yetim sevməməlidir? Buna "eybəcərlik"dən başqa söz tapmadım. Həsənin "anamın bircə yetimiyəm, məni öldürmə, Əsmər də razıdır" yalvarışı da Qaraşın qəlbinə mərhəmət ötürə bilmirsə, hansı mentalıqdan nümunə götürə bilərik? Nə yaxşı ki, qanına qəltan edilən Həsəni ölümdən gözəgörməz qüvvə hifz elədi. Babalarımız düz deyiblər: "Yetimin də Allahı var". Bu da milli ruhumuzdan qaynaqlanan inamdır...

Qaraş həbsdə olarkən Əsmərin Həsənə qoşulub qaçması bu ötkəm qardaşı yandırır-yaxır, hikkəsindən dönməsinə imkan vermirdi. "Qaçmaq" məsələsi də milli ruhumuzun sarı siminə toxunan incə məqamlardandı.

Xülasə, Qaraş həbsxanadan qayıdıb yenə qəzəblə Həsəngilə tələsir. Axşamın qaranlığında Həsən və Əsmərin birgə yandırdığı ocağın xoşbəxtlik işığı qaranlığın bağrını yaran vaxt əli bıçaqlı Qaraş pəncərəsinin küncündə dayanıb içəri boylanır. Həsənin dizlərini yerə qoyub evdəki məsum körpələri belində gəzdirdiyini, balacaların Həsəni "minmək" üçün hay-küy saldığını görür. O biri otaqdan Əsmərin səsinə eşidəndə Qaraşı qarmaqarışıq hisslər qoynuna alır. Üzündə, gözündə xoşbəxtlik çiçək açan Əsmər körpələri qucağına alıb yatmağa aparır.

"Bacısıgil işıqları söndürdü, ətraf zil qaranlıq oldu. Kaman da nalə çəkməkdən usanmışdı, səsi gəlmirdi daha. Güclü yağış isə hələ də ara vermir, sanki hirsini-hikkəsini sonacan boşaltmaq istəyirdi. Qaraşın bədəni keyimişdi, bircə onu anlayırdı ki, kaman indi onun içində odlanıb nalə çəkir. Bir də bacısının günahsız balalarının məsum çöhrəsi gözü qarşısından çəkilmir, onların şaqraq gülüşlərini eşidirdi. Nə qədər çalışsa da, canını bu səslərdən qurtara bilmirdi. Peşmançılıq, utanc hissi onu üzürdü.

... Qaraş tiyəsində adı yazılmış zəhmli bıçağı - həbsxana yadigarını cibindən çıxarıb zərblə pəncərənin taxta çərçivəsinə sancdı və gəldiyi yolla geri qayıtdı".

Göylər də sanki xeyirxahlıq, mərhəmət yağışı ilə qəlblərdəki kinləri yumaq üçün bətnindəki suyun hamısını yerə axıdırdı.

Zemfira xanımın zəngin təxəyyülünə, təhkiyəsinə görə, "gecənin sükutunu pozan güclü yağış Qaraşın qurşaqdan yuxarı çılpaq bədəninə (O, yağışdan islanmış paltarını yolboyu çıxarıb atmışdı, yəqin ki, islanmış paltarlar onun bacısının evindən sürətlə uzaqlaşmasına mane olurdu. Həm də istəyirdi ki, leysan yağışı onun içindəki hirs-hikkəni, kini tamamilə yuyub aparsın - V.O.) çiləndikcə canında bir rahatlıq duyur, suyun aydınlığından sanki arınıb-durulurdu"...

Bəli, dünya sevənlərindir...

"Körpə qığıltısından təntənəli himn yoxdur" (V.Hüqo).

Kaş içimizdəki kini, hisi-pası, yuyan belə gürşad yağışlar tez-tez yağaydı, ürəklər arınamırdı...

Heç kim qollarında bir uşaq tutan ana qədər cazibədar və bir neçə uşaq arasındakı ana qədər hörmətli deyil (İ.V.Höte). Yaradan anaları başqa canlılardan, şüurlu varlıqlardan daha mükəmməl və uca xəlf edib - Zemfira xanımın qəhrəmanı Ayşə Aykut kimi. Hər qadına qismət olmayan ana titulu insanlığın zirvəsidir.

"Nöqtə boyda həyat işığı" hekayəsini yazmaq, on dörd günlük Ahu balası ilə zəlzələ dağıntıları arasında darısqal yerdə qalan Ayşə obrazını yaratmaq üçün mütləq qadın söz adamı olmaq gərək. Subyektiv düşüncəmi əsaslandırmağa çalışacağam. Təsəvvür edək ki, Ayşənin düşdüyü situasiyada Ahunun atası qalıb. Görəsən, o, necə edərdi ki, körpə sağ qalsın? Mən bu suala cavab verməkdə acizəm. Bu suala cavablandırmaq üçün mütləq cəfəkeş, körpəsini özündən çox sevən qadın olmalısan. Həmin hekayəni kişi yazar qələmə alsaydı, inanıram ki, analıq hisslərini belə təbii anlada bilməzdi. Qadın həssasdır, yaradandır. "Kişi yer üzünün dahisi olsa belə, onun dahiliyinin hər damlası qadından yoğrulub" (Uolt Uitmen).

Gənc, təcrübəsiz Ayşə ən çətin məqamda belə ayıq düşünməyə qadirdir. Ahusunu yaşatmaq üçün südünün son damlasını verəndən sonra özünü ələ alır, tüpürcəyi ilə körpəsini yedizdirməyə başlayır. Bu, analıq instiktidirmi, duyğusumu, mərhəmətimi, cəfəkeşliyimi, çətin vəziyyətdən ayıq başla fikirləşib xilas olmaq bacarığımı? Nə ad qoyursunuz qoyun, analar insanlığın seçilmişləridir.

"Susuzluqdan yanan qızıcığaz bu "qida"dən azca duruxdu. Ağzına düşən damcıların ana südü olmadığını fərqləndirirdi, deyəsən. Ən təhlükəlisi o idi ki, bəzən xırda daşlar aşağı yuvarlanırdı. Ayşə göz gözü görməyən zülmətdə əllərinin yüngül təması ilə körpəsini yoxlayır, onun zədələnmədiyindən arxayın olmaq istəyirdi. Cocuğu aramla yedizdirir, başına sıgal çəkir, soyuqdan buz kimi olan yumru ayaqlarını ehmalca ovuşdurur, titrək əllərini ovcuna alıb dodaqlarına yaxınlaşdırır, nəfəsi ilə isidirdi".

Ənvər Məmmədخانlının "Buz heykəl" hekayəsini, yəqin ki, yaşı 50-ni keçənlərin çoxu xatırlayır. Ana qışın oğlan çağında körpəsini "müharibə" adlı əzrayılın pəncəsindən xilas etmək üçün əynindəki paltarlarını çıxarıb körpəsini bükür, özü buz heykələ dönsə də, körpə sağ qalır. Çağdaş dövrümüzün gənc analarına bu hekayəni diqqətlə oxumağı məsləhət görürəm.

Ayşə isə dağıntılar arasında, tərپənmək mümkün olmayan boşluqda (sözün hər mənasında boşluqda!) canlı daş heykələ bənzəyirdi.

Zemfira xanım yazıçı təxəyyülünün incəliyi ilə anladır ki, bəzən itlərin hürüşməsi də nicat yoludu, xilaskar işıqdı. Bizə nağıllarımızda babalarımız it hürən tərəfə yox, işıq gələn tərəfə getməyi məsləhət bilsələr də. Unutmayaq ki, it hürən tərəfdə də işıq var.

Ən ekstremal şəraitdə, həyatla ölümün arasında sərhədin daraldığı anda Zemfira xanımın milli qüruru, milli təəssübkeşliyi, "iki dövlət, bir millətin"ın - Oğuz türklərinin zəkasını, qardaşlarına köməyini fəxrlə vurğulaması ədəbi sözün təntənəsidir. Ayşənin doğma ana dilimizdə xilaskarlardan eşitdiyi "Ceyhunun gətirdiyi cihaz çox işimizə yaradı. Yoxsa bu ana-balanın vəziyyəti görün necə olardı", sözlərində önə çəkilən xeyirxahlıq duyğuları ali mənəvi dəyər kimi hər bir xalq üçün örnekdir.

"Ayşə başlarındakı qoruyucu kaskalarında və xüsusi geyimlərində məmləkətlərinin bayrağı əks olunan bu gənclərin dost Azərbaycandan gəldiklərini, bəlaya düşmüş türk qardaş və bacılarına yardım əli uzatdıqlarını anlamış, məmnunluq hissi keçirmişdi".

Ədəbi düşüncələrim zamanı müraciət etdiyim bədii nümunələrdə həmişə işıq axtarmışam - ilahi işıq. Tapanda "Evrika!" hayqırıb sevinmişəm. Müəllifin "Nöqtə boyda həyat işığı" kiçik hekayəsində zəlzələnin dağıntıları arasından boylanan, insan həyatını xilas edən nöqtə boyda yox, nəhəng işığı görəndə yazıçıya təşəkkür borcu kimi ən doğru yolu bu mülahizələrimi qələmə almaqda gördüm.

O işıq Ahunun, Ayşə ananın nicat yolunu aydınladan müqəddəs xilaskar kimi məni də əmin etdi ki, bəşəriyyəti, yaşadığımız, nədənsə "fani" bildiyimiz bu dünyanı, insanlığı ilahi işıq xilas edəcək. Işıq istər fiziki, istərsə də mənəvi ömrümüzün yaşam stimuludur. Işığımız sönməsin!..

Vaqif OSMANLI

525-ci qəzet .- 2025.- 9 oktyabr (№ 183).- S.14.